Bevara Parken

Rädda entrén till Örgryte – JA till grönska, NEJ till höghus!

Bakgrund

Stadsbyggnadsförvaltningen, i samarbete med Stadsmiljöförvaltningen, har tagit fram ett förslag om nybyggnation vid Sankt Sigfrids plan (diarienummer SBF-2024-00936). Förslaget innebär två slutna bostadskvarter i 5–6 våningar med innergårdar, cirka 115 bostäder (ca 11 500 m² BTA) och cirka 2 400 m² lokaler.

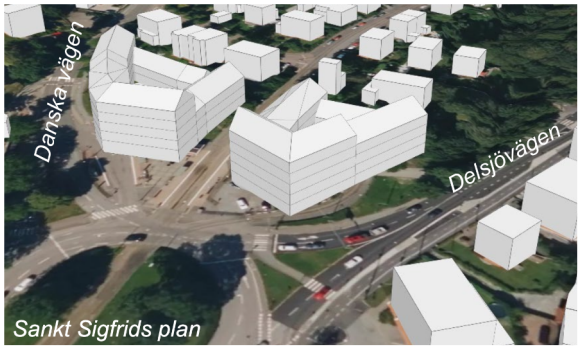

För att skapa utrymme för detta ska spårvagnens vändslinga flyttas från nuvarande plats till mitten av rondellen. Även den befintliga parkeringsytan tas i anspråk. På så sätt frigörs mark nordost om rondellen för exploatering.

Marken som ska bebyggas används idag som park, vändslinga och parkering, och är dessutom utpekad som skyddsvärd kulturhistorisk miljö i bevarandeprogrammet (1999). Platsen är också en viktig del av ett grönt stråk som binder samman Överåsparken, Delsjöbäcken och Delsjöområdets naturreservat. Miljöförvaltningen har därför lyft att parken inte bör tas i anspråk eftersom det innebär förlust av både grönstruktur och tillgång till en lokalt viktig parkmiljö.

Centrala problem

Klimat och miljö: Parken är en utpekad skyfallsyta och en del av stadens blå-gröna infrastruktur. Att exploatera den strider mot både Grönplanen, Miljö och klimatplanen och Översiktsplanens intentioner.

Kulturmiljö: De slutna kvarteren förändrar platsens karaktär i grunden och bryter med de trädgårdsstadsideal som Albert Lilienberg en gång formade området efter.

Kollektivtrafik: Den föreslagna vändslingan i rondellen uppfyller inte Göteborgs Spårvägars behov av att kunna hantera två 45-meters spårvagnar samtidigt, och det kommer inte att finnas utrymme framöver för att utöka för att täcka framtida behov.

Trafik: Danska vägen är redan idag hårt belastad med köer i rusningstid. Att ta körfält för en vändslinga minskar kapaciteten ytterligare och riskerar att förvärra köbildning som även drabbar busstrafik och räddningstjänst.

Arbetsmiljö: Förarnas rast sker i vändslingan. Att vila mitt i en trafikerad rondell utan toalett eller rimlig miljö är en tydlig försämring.

Ekonomi: Enligt stadens egen analys innebär de mycket höga fasta kostnaderna för marksanering, flytt av vändslinga, ledningsflyttar och skyfallshantering att hyresrätter inte kan byggas lönsamt. Endast bostadsrätter kan bära projektet ekonomiskt.

Området

Idag framstår Sankt Sigfrids plan som en centralt belägen grön oas i en hårt trafikerad knutpunkt. Parken innehåller omkring 30 träd, varav flera är stora och gamla, vilket ger miljön en lummig karaktär och erbjuder svalka under sommarmånaderna.

Många som passerar området väljer att slå sig ned på bänkarna vid Millesstatyn för att vila, prata eller bara betrakta stadslivet. Parken fyller därför en viktig funktion som andrum i en annars bullrig trafikmiljö. Den bidrar med skugga, friskare luft och en mänsklig skala i kontrast till de hårda trafikytorna runtomkring.

Skyfallsyta med potential

Parken är i Göteborgs Översiktsplan utpekad som en skyfallsyta. Vid kraftiga regn samlas vatten här och ytan spelar därmed en viktig roll för att minska översvämningsrisker i kringliggande områden. Samtidigt innebär detta en stor potential – nya, naturbaserade lösningar för dagvattenhantering kan utvecklas på platsen, exempelvis genom fördröjningsytor, regnbäddar eller nya dammar. Parken kan därigenom bli ett exempel på hur klimatanpassning och stadsutveckling kan förenas.

Brist på lekplatser

En annan viktig aspekt är den sociala funktionen. I området runt Sankt Sigfrids plan råder det brist på lekplatser och barnvänliga grönytor. Parken används idag av både boende och förbipasserande, men skulle med relativt små insatser kunna utvecklas till en tryggare och mer attraktiv plats för barnfamiljer. Nya lekytor, kombinerade med bevarad grönska och klimatåtgärder, skulle ge parken en ännu större betydelse för hela stadsdelen.

Örgryte – mer blandat än många tror

En vanlig fördom är att Örgryte skulle vara ett homogent villaområde, präglat av en ensidig bebyggelse. Den bilden är dock kraftigt förenklad – och stämmer inte med verkligheten.

När man talar om Örgryte i statistiken avses den tidigare stadsdelen som tidigare bestod av åtta primärområden:

Kålltorp, Skår, Kärralund, Överås, Redbergslid, Lunden, Bagaregården, Kallebäck

Ett talande exempel är Skår. Det lyfts ofta fram som själva symbolen för villastaden – men i själva verket har Skår lika många lägenheter som småhus. Det visar tydligt att även här finns en blandning som går på tvärs mot fördomen om Örgryte som enbart villabebyggelse.

Tittar vi på siffrorna för hela stadsdelen blir bilden ännu tydligare: här finns totalt 2 263 småhus och hela 19 724 lägenheter. Det är alltså fler än åtta gånger så många lägenheter som småhus. Ser vi dessutom till upplåtelseformerna framträder en tydlig variation – med 12 471 hyresrätter och 7 253 bostadsrätter.

Örgryte är alltså långt ifrån ett ensidigt villaområde. Tvärtom är det en stadsdel med en påtaglig blandning i både bostadsformer och upplåtelseformer. Här samsas hyresrätter och bostadsrätter med småhus, äldre kulturhistoriska miljöer med nyare bebyggelse, gröna villagator med tätare kvarter.

Det är just denna blandning som gör stadsdelen levande, inkluderande och långsiktigt hållbar. I själva verket ligger Örgryte mycket nära stadens mål om blandad bebyggelse.

Miljö och klimat

En utpekad skyfallsyta byggs bort

Parken vid Sankt Sigfrids plan är i Göteborgs Översiktsplan utpekad som en skyfallsyta. Det innebär att området är en av de platser som ska ta hand om stora mängder vatten vid kraftiga regn, så kallade hundraårsregn. Topografin gör att vatten naturligt samlas här, och öppna grönytor möjliggör infiltration och dämpar översvämningsriskerna för omkringliggande områden.

Att hårdgöra marken genom bebyggelse skulle leda till att vatten i stället rinner vidare och riskerar att översvämma närliggande bostäder, vägar och samhällsviktig infrastruktur. Redan idag har Göteborg stora problem med översvämningar vid skyfall – att bygga bort en av stadens identifierade skyfallslösningar är därför direkt motsägelsefullt.

En del av ett grönt stråk

Parken är inte en isolerad yta, utan ingår i ett större grönt stråk som binder samman Överåsparken, Delsjöbäckens ravin och Delsjöns naturreservat. Detta blågröna samband är en viktig spridningskorridor för djurliv och ger samtidigt göteborgarna tillgång till rekreation, svalka och naturupplevelser i ett område som annars är starkt trafikerat.

Att ersätta parken med slutna kvarter och hårdgjorda ytor skulle bryta detta samband, försvaga den biologiska mångfalden och minska stadens förmåga till klimatanpassning.

Miljöförvaltningens bedömning

Göteborgs Miljöförvaltning har tydligt avrått från att exploatera parken. Skälen är att en förlust av befintlig parkmiljö försämrar tillgång till rekreationsytor samt försvagar grönstrukturen och ekologiska samband.

Stadens egna mål

Göteborgs Grönplan (2022) anger att befintlig grönstruktur ska värnas och utvecklas.

Göteborgs Miljö- och klimatprogram 2021–2030 betonar att naturbaserade lösningar ska prioriteras för att möta klimatförändringarna och stärka ekosystemtjänsterna.

Att ta bort en park som både fungerar som skyfallsyta, grönt stråk och rekreativ miljö är ett direkt avsteg från dessa mål. Här riskerar stadens egna strategier att reduceras till vackra ord på papper – om de inte också får reell betydelse när beslut fattas om markanvändning.

Behovet av balans

Det handlar inte om att motsätta sig all utveckling. Men i ett område som Sankt Sigfrids plan, där trafiken är och kommer att vara stor, är det särskilt viktigt att bevara de gröna kvaliteter som ger balans. En park här bidrar till svalka under värmeböljor, förbättrar luftkvaliteten och skapar en mänskligare miljö för både boende och resenärer.

Att bygga bort parken innebär inte bara en förlust för dagens invånare, utan också för stadens långsiktiga förmåga att möta klimatutmaningar. De mål som Göteborgs stad själv har antagit måste respekteras i praktiken – annars riskerar förtroendet för både miljöarbete och stadsplanering att urholkas.

Kulturhistoriska värden

Lilienbergs vision och trädgårdsstadsidealet

Albert Lilienberg (1879–1967), Göteborgs förste stadsingenjör, formade under 1920-talet några av stadens mest uppskattade bostadsområden, bland annat Landala Egnahem, Bagaregården, Ånggården, Kungsladugård och Örgryte villastad. Gemensamt för dessa miljöer är småskalighet, mänsklig skala, gröna inslag och goda ljus- och luftförhållanden – principer som inspirerades av den internationella trädgårdsstadsrörelsen.

Sankt Sigfrids plan var en del i denna vision. Området planerades som en entré till Örgryte, med villor, parker och öppna ytor som kontrast till innerstadens slutna kvarter. Arkitekten Nils Olsson, som ritade många av villorna, bidrog till områdets särpräglade karaktär. Än idag märks Lilienbergs ideal i den låga bebyggelsen, den generösa grönskan och samspelet mellan park, bostäder och kulturhistoriska inslag som Carl Milles staty Genius (1940) som är placerad i parken vid Sankt Sigfrids plan. Parken omnämns ofta därför också som Millesparken av boende i området.

Bevarandeprogrammet

Platsen omfattas av Göteborgs bevarandeprogram för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (1999). Programmet pekar ut Örgryte villastad som särskilt värdefull, med krav på varsamhet och respekt för de historiska kvaliteterna. Enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap. 13 §) gäller förvanskningsförbud: kulturhistoriskt värdefulla miljöer får inte förvanskas.

Det innebär att ny bebyggelse måste anpassas i skala, material och karaktär, och att grönytorna som är en del av trädgårdsstadsidén ska värnas. Detta är inte juridiskt bindande på samma sätt som en detaljplan, men fungerar som ett centralt planeringsunderlag. Att avvika från programmet skapar stora juridiska och politiska risker, eftersom överklaganden och prövningar ofta får stöd i just bevarandefrågor.

Varför det aktuella förslaget strider mot bevarandeprogrammet

Det nuvarande förslaget till storskalig exploatering innebär 18–20 meter höga byggnader i slutna kvarter på parkytan vid Sankt Sigfrids plan. Detta bryter mot bevarandeprogrammets intentioner på flera punkter:

Småskalig bebyggelse ersätts av massiva volymer som inte harmonierar med den omgivande villastadens karaktär.

Mänsklig skala försvinner, då höga fasader skapar ett hårt och slutet stadsrum.

Grönytor försvinner helt, trots att trädgårdsstadens kärna är samspelet mellan bostad och natur.

Ljus och luft försämras, när höga hus skuggar både park och kollektivtrafikens väntytor. Den begränsade ytan för byggnation innebär också att innergårdarna kommer att bli mycket små i förhållande till höjden på omgivande hus, vilket direkt för med sig brist på både ljus och luft.

Historisk kontinuitet bryts, då entrén till Örgryte omformas från grön trädgårdsstad till tät innerstadsmiljö.

Varför det är viktigt att respektera bevarandeprogrammet

Bevarandeprogrammet är inte en formalitet – det är en garanti för att Göteborgs mest värdefulla kulturmiljöer inte steg för steg förlorar sin särart. Om detta förslag tillåts gå vidare, öppnar det dörren för en farlig norm: att exploatörers kortsiktiga vinstintressen kan väga tyngre än kulturmiljö, klimat och livskvalitet.

Ekonomiska risker och kostnader

Kostnader som exploatören måste bära

För att möjliggöra byggnationen vid Sankt Sigfrids plan krävs en rad mycket kostsamma åtgärder – åtgärder som inte är valbara utan nödvändiga för att projektet överhuvudtaget ska kunna genomföras. Dessa kostnader ska enligt upplägget belasta den framtida exploatören:

Flytt av spårvägens vändslinga in i rondellen samt ombyggnad av dess inre del för att de nya 45-metersvagnarna ska kunna vända.

Sanering av marken efter den tidigare drivmedelsstationen. Området är idag endast sanerat för mindre känslig markanvändning och måste saneras ytterligare för att klara bostadsstandard.

Arkeologiska utgrävningar av parken. Närheten till Örgryte gamla kyrka (från 1100-talet) gör det mycket sannolikt att området innehåller fornlämningar. Historiskt har dessutom marken öster om kyrkan använts som kolerakyrkogård, vilket ytterligare riskera komplicerar både utgrävning och exploatering.

Skyfallshantering

Eftersom parken är utpekad som skyfallsyta måste hårdgjorda ytor ersättas med tekniska lösningar för dagvattenhantering. Det är osäkert om detta ens kan genomföras på plats – och om det är möjligt blir det sannolikt mycket kostsamma anläggningar.

Flytt av teknisk infrastruktur. Bland annat bedöms en transformatorstation behöva flyttas, vilket innebär ytterligare fasta kostnader.

Samtliga dessa åtgärder är fasta kostnader – de uppstår oavsett hur stor eller liten byggnationen blir.

Tidsmässig och ekonomisk osäkerhet

Utöver de direkta kostnaderna finns en stor tidsmässig osäkerhet. På grund av det starka folkliga motståndet är det sannolikt att processen med ny detaljplan drar ut på tiden och överklagas i flera instanser. Det kan handla om många år innan det ens står klart om byggnationen får genomföras och i vilken omfattning.

Problemet är att behovet av att anpassa vändslingan för de nya 45-meters spårvagnarna är akut. Åtgärder måste inledas långt innan det finns någon klarhet i om, eller i vilken skala, området kan bebyggas. Detta innebär att staden riskerar att stå med mycket höga kostnader utan garanti för att projektet kan genomföras fullt ut.

Hänsyn till bevarandeprogrammet och PBL

Området omfattas av Göteborgs bevarandeprogram för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (1999). Enligt programmet ska särskild varsamhet gälla vid nybyggnation för att bevara de historiska kvaliteterna i Örgryte villastad.

Vidare gäller Plan- och bygglagens (PBL) bestämmelse om förvanskningsförbud (8 kap. 13 §), som säger att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och miljöer inte får förvanskas. Att bebygga parken med storskaliga volymer innebär ett direkt brott mot dessa principer och skapar betydande juridiska risker.

Ett osäkert alternativ jämfört med en enkel lösning

Att flytta vändslingan och bygga på parken är därför ett alternativ med mycket hög ekonomisk, juridisk och tidsmässig risk. Det bygger i praktiken på antagandet att storskalig byggnation kommer att tillåtas. Blir så inte fallet kommer ekonomin för exploatören att falla – och staden står kvar med kostnaderna.

Näringsidkare vid Sankt Sigfrids plan

Sankt Sigfrids plan rymmer flera etablerade näringsidkare som bidrar till platsens vardagsliv och identitet. Här finns en blandning av service, handel och restauranger som gör området till mer än en trafikknutpunkt. Dessa verksamheter har ofta funnits länge och är välkända för många göteborgare.

Särskilt framträdande är den välkända fiskbutiken, som blivit något av ett landmärke i området. Den lockar både boende i närområdet och kunder som tar sig dit från andra delar av staden.

Att verksamheter av detta slag har valt att etablera sig vid Sankt Sigfrids plan är ingen slump. Platsen erbjuder ett centralt läge med goda kollektivtrafikförbindelser, samtidigt som möjligheten att enkelt nå området med bil har varit en viktig faktor för många kunder.

I det aktuella förslaget tas parkeringsplatserna bort. Detta riskerar att försämra förutsättningarna för de etablerade näringsidkarna, särskilt för dem som är beroende av kunder från ett större upptagningsområde. De planerade bostäderna kan inte kompensera för denna förlust – tillskottet är för marginellt för att kompensera för detta.

De småskaliga verksamheterna vid Sankt Sigfrids plan är därför viktiga att värna. De skapar puls och karaktär, erbjuder service och mötesplatser, och gör att området känns som en levande del av staden. Om deras förutsättningar försämras riskerar vi att förlora mer än bara några butiker – vi förlorar en del av det lokala stadslivet.

Trafiksituationen

Förslaget att flytta spårvagnens vändslinga från nuvarande läge in i rondellen vid Sankt Sigfrids plan skapar en rad allvarliga problem – både på kort och lång sikt.

Tidig schematisk skiss på förändring av spårtrafik, cykel- och körbanor. Befintlig vändslinga flyttar till mitten av rondellen på Sankt Sigfrids Plan.

Otillräcklig kapacitet redan från start

Göteborgs Spårvägar har uttryckt behovet av att kunna ha två 45-meters spårvagnar vilande i vändslingan samtidigt. Detta är en förutsättning för att hålla åtta minuters trafikintervall och samtidigt ge förarna den tio minuters vilotid som avtal kräver. Den föreslagna lösningen i rondellen klarar inte detta enbart en 45 meters spårvagn kommer att rymmas i vändslingan – redan från början uppfyller den alltså inte det behov som finns.

Förarnas arbetsmiljö

Vändslingan är också förarnas rastplats. Att tillbringa sin vilotid mitt i en trafikerad rondell, utan tillgång till toalett eller en trygg miljö, är långt ifrån en rimlig arbetsmiljö. Förslaget innebär därför försämrade villkor för spårvagnsförarna.

Inlåsningseffekt för framtiden

När vändslingan placeras i rondellen tas hela ytan i anspråk. Det innebär en inlåsningseffekt – ingen framtida expansion är möjlig. Vid störningar i trafiken, eller om behovet av buffertkapacitet ökar, finns ingen reservyta att ta till. Staden riskerar därmed att låsa fast kollektivtrafikens utveckling för överskådlig framtid.

Köbildning och försämrad framkomlighet

Trafiksituationen vid rondellen är redan idag ansträngd. I rusningstid uppstår långa köer upp längs Danska vägen eftersom rondellens kapacitet redan är begränsad. Att dessutom flytta vändslingan in i rondellen innebär att ytterligare yta måste tas från dagens körfält, vilket ytterligare minskar kapaciteten.

Kommunens egna beräkningar visar att framkomligheten för biltrafiken sjunker från nivå 5 till nivå 3. I praktiken betyder det ännu längre köer på Danska vägen – köer som inte bara drabbar bilister, utan också busstrafiken som fastnar i samma flaskhals. Även räddningstjänsten påverkas negativt, då Danska vägen och Delsjövägen är prioriterade utryckningsleder. I rusningstid kan förseningarna få allvarliga konsekvenser.

Lisebergslänken ökar trycket ytterligare

Utöver dagens belastning planeras nu även den nya spårvägslinjen Lisebergslänken, som ska binda ihop Sahlgrenska med Östra Sjukhuset via Korsvägen. Detta kommer att innebära ytterligare ökad turtäthet förbi Sankt Sigfrids plan.

Trafiksituationen vid rondellen är redan idag ytterst komplicerad: täta spårvagnsavgångar, bussar, en strid ström av cyklister under rusningstid och biltrafik som passerar platsen. Även om det är en rondell krävs redan nu trafikljus för att koordinera trafikslagen.

Trots detta har ingen dynamisk analys – där man simulerar hur spårvagnar, bussar, bilar, cyklister och fotgängare samverkar – genomförts. Man förlitar sig istället på förenklade tumregler och lösningar inspirerade från Nederländerna. Att fatta beslut om en så omfattande förändring på en av Göteborgs mest centrala trafikpunkter utan en detaljerad analys riskerar att leda till ett framtida trafikkaos som inte går att lösa i efterhand.

Ett alternativ för Sankt Sigfrids plan – en grön port till Örgryte

Göteborg står inför ett vägval vid Sankt Sigfrids plan. Antingen väljer vi storskalig exploatering med hårdgjorda ytor, höga byggnader och borttagen park – ett förslag som både hotar kulturmiljön och missar stadens egna mål för klimatanpassning. Eller så väljer vi ett alternativ som utvecklar platsen i linje med de värden som gjort Örgryte unikt: småskalighet, ljus, grönska och god balans mellan trafik och rekreation.

Ett realistiskt och hållbart alternativ är att utveckla parken till en grön port till Örgryte, samtidigt som spårvägens behov löses genom en anpassning av den befintliga vändslingan för 45-meters spårvagnar.

Denna lösning är också i linje med det medborgarförslag som tidigare tagits fram:

- Vändslingan kan anpassas på nuvarande plats utan komplicerade och långdragna detaljplaneändringar.
- Kostnaderna blir förutsägbara och hanterbara.
- Arbetet kan påbörjas snabbt och löser det akuta behovet av kapacitet i kollektivtrafiken.

Samtidigt kan parken utvecklas:

- Med fler träd, blommande ängsytor och naturbaserade lösningar för skyfall.
- Som en trygg mötesplats för barn, vuxna och äldre.
- Som en plats där kulturarvet – Carl Milles staty Genius och trädgårdsstadens ideal – bevaras och förstärks.
- Som en skyfallspark som tar hand om vatten på naturlig väg istället för med dyra tekniska lösningar.

Medborgarförslag från 2018 för utveckling av parken.

Utöver detta kan en mindre, småskalig bebyggelse vid platsen för fiskbutiken ge utrymme för fler lokala näringsidkare. På så sätt stärks servicen i området samtidigt som parken bevaras. Detta skulle vara helt i linje med Albert Lilienbergs ideal om småskalighet, ljus och grönska – och ge ett levande torg utan att förstöra platsens karaktär.

Göteborgs egna styrdokument pekar i denna riktning:

- Grönplanen kräver värnad grönstruktur.
- Klimatprogrammet prioriterar naturbaserade lösningar.
- Översiktsplanen klassar ytan som en skyfallsyta. Klimatanpassning ska i första hand ske med naurliga lösningar. Detta talar för att parken borde utvecklas till en skyfallspark.

Det här alternativet innebär att vi kan lösa kollektivtrafikens behov här och nu, stärka klimatanpassningen och bygga vidare på Lilienbergs ideal.

Valet är tydligt: ett riskfyllt projekt som hotar kulturmiljön och missar